

De Weerribben

H.M.G. Uilhoorn & E.J. Ruiter

De Weerribben is een natuurgebied, gelegen in Noordwest-Overijssel, in de buurt van Steenwijk. Het is een gebied waar water en riet overheersen. Samen met het zuidelijker gelegen natuurreservaat De Wieden vormt het één van de belangrijkste moerasgebieden van Noordwest-Europa. Er komt onder meer een vrijwel complete libellengemeenschap van laagveenmoerassen voor, met een aantal (zeer) zeldzame soorten.

Korte karakteristiek

Het Nationaal Park 'De Weerribben' heeft een omvang van circa 3.500 hectare en is grotendeels eigendom van en in beheer bij Staatsbosbeheer. In het gebied komen verschillende stadia voor in de natuurlijke ontwikkeling van water tot moerasbos: open water, rietlanden, hooilanden en moerasbossen. Grote open plassen ontbreken in het gebied. Het landschap is ontstaan door het afgraven van veen voor de turfwinning. Dit is ook in de naam van het gebied terug te vinden. 'Ribben' zijn smalle stroken land waarop de uitgestoken turf te drogen werd gelegd (ook wel legakkers genoemd) en de 'weren' zijn de verveende delen (ook wel petgaten genoemd). Omdat er

regels gesteld waren aan de minimumbreedte van de ribben, zijn grote plassen als gevolg van weggeslagen ribben (zoals elders wel vaak te zien) in dit gebied niet aanwezig. Hierdoor is het oorspronkelijke verveningspatroon nog goed te herkennen. Na de verveningsperiode schakelde men geleidelijk over op rietteelt en werd deze bepalend voor het aanzien van het landschap. Mede met het oog op de landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarde van de rietlanden, wordt de rietteelt tegenwoordig nog op een grote oppervlakte (van bijna 1.200 hectare) in stand gehouden.

Welke libellensoorten, waar en wanneer?

In de Weerribben is een vrijwel complete libellengemeenschap van laagveengebieden aan te treffen (zie tabel). In heel Noordwest-Europa is waarschijnlijk geen tweede laagveengebied te vinden waar nog zo veel karakteristieke soorten aanwezig zijn. Er komt dan ook een aantal zeldzame tot zeer zeldzame libellensoorten voor waaronder de Noordse winterjuffer, Donkere waterjuffer, Vroege glazenmaker, Groene glazenmaker, Bruine korenbout, Gevlekte glanslibel en Gevlekte witsnuitlibel. Voor de Donkere waterjuffer is de Weerribben zelfs de enige vliegplaats in heel Noordwest-Europa!

Verschillende van de typische laagveensoorten zijn in het hele gebied aan te treffen. De Schut- en Grafkampen in het westelijke deel van het gebied wordt speciaal genoemd omdat hier vrijwel alle bijzondere soorten te vinden zijn. Bij een kanotocht in de maand mei bestaat hier een goede kans op een ontmoeting met soorten als de Noordse winterjuffer, Glassnijder, Vroege glazenmaker, Bruine korenbout of Gevlekte witsnuitlibel. In deze periode heeft het gebied een zeer open karakter omdat het in de winter gemaaide riet dan nog laag is. De aanwezigheid van een rijke (moeras)vogelbevolking maakt een bezoek in deze tijd nog eens extra de moeite waard. De kans op een Donkere waterjuffer is erg klein omdat deze soort zelfs in de

Foto: A.E. van der Heijden

De Bruine korenbout is in de Weerribben vooral te zien in juni.

Waargenomen soorten libellen na 1990 in de Weerribben met een indicatie van talrijkheid.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Status
Weidebeekjuffer	<i>Calopteryx splendens</i>	zwerfer
Noordse winterjuffer	<i>Sympetma paedisca</i>	vrij algemeen
Tangpantserjuffer	<i>Lestes dryas</i>	zwerfer
Gewone pantserjuffer	<i>Lestes sponsa</i>	algemeen
Tengere pantserjuffer	<i>Lestes virens</i>	zwerfer
Houtpantserjuffer	<i>Lestes viridis</i>	algemeen
Blauwe breedscheenjuffer	<i>Platycnemis pennipes</i>	zwerfer
Lantaartje	<i>Ischnura elegans</i>	zeer algemeen
Vuurjuffer	<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	algemeen
Watersnuffel	<i>Enallagma cyathigerum</i>	schaars
Donkere waterjuffer	<i>Coenagrion armatum</i>	schaars
Azuurwaterjuffer	<i>Coenagrion puella</i>	schaars
Variabele waterjuffer	<i>Coenagrion pulchellum</i>	zeer algemeen
Grote roodoogjuffer	<i>Erythromma najas</i>	zeer algemeen
Kleine roodoogjuffer	<i>Erythromma viridulum</i>	algemeen
Glassnijder	<i>Brachytron pratense</i>	algemeen
Blauwe glazenmaker	<i>Aeshna cyanea</i>	zwerfer
Bruine glazenmaker	<i>Aeshna grandis</i>	algemeen
Vroege glazenmaker	<i>Aeshna isosceles</i>	algemeen
Venglazenmaker	<i>Aeshna juncea</i>	schaars
Paardenbijter	<i>Aeshna mixta</i>	algemeen
Groene glazenmaker	<i>Aeshna viridis</i>	vrij schaars
Grote keizerlibel	<i>Anax imperator</i>	schaars
Smaragdlibel	<i>Cordulia aenea</i>	algemeen
Gevlekte glanslibel	<i>Somatochlora flavomaculata</i>	schaars
Metaalglanslibel	<i>Somatochlora metallica</i>	schaars
Platbuik	<i>Libellula depressa</i>	zwerfer
Bruine korenbout	<i>Libellula fulva</i>	zeer algemeen
Viervlek	<i>Libellula quadrimaculata</i>	zeer algemeen
Gewone oeverlibel	<i>Orthetrum cancellatum</i>	algemeen
Vuurlibel	<i>Crocothemis erythraea</i>	zwerfer
Zwarte heidelibel	<i>Sympetrum danae</i>	zeer algemeen
Geelvlekheidelibel	<i>Sympetrum flaveolum</i>	schaars
Bloedrode heidelibel	<i>Sympetrum sanguineum</i>	algemeen
Bruinrode heidelibel	<i>Sympetrum striolatum</i>	vrij schaars
Steenrode heidelibel	<i>Sympetrum vulgatum</i>	zeer algemeen
Gevlekte witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	algemeen
Venwitsnuitlibel	<i>Leucorrhinia dubia</i>	zwerfer
Noordse witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia rubicunda</i>	vrij schaars

Foto: R. Ketelaar

Kenmerkend waterbiotoop in de Weerribben.

Weerribben zeer zeldzaam is. Hopelijk volgt deze bijzondere libel het voorbeeld van de Noordse winterjuffer. Van deze zeldzame juffer nemen de aantallen toe en er lijken vanuit de Weerribben nieuwe gebieden gekoloniseerd te worden.

Ook een bezoek later in het jaar is de moeite waard. Naast algemene libellensoorten zijn dan de Gevlekte glanslibel en Groene Glazenmaker te zien. De grootste kans op waarnemingen van laatstgenoemde soort maakt men door met de kano de Krabbenscheervegetaties op te zoeken. Deze bevinden zich in enkele (vaak doodlopende) petgaten dwars op de hoofdgrachten. Voor de Gevlekte glanslibel hoeft een kano er niet eens aan te pas te komen, want deze soort is te zien langs het natuurplein bij het natuuractiviteitencentrum in Ossenzijl. Over de gehele lengte van dit pad kunnen verschillende algemene en minder algemene soorten libellen worden waargenomen. Tijdens een bezoek in de zomermaanden bestaat er bovendien een (kleine) kans op een waarneming van een Grote vuurvlieder. De Weerribben is één van de weinige plaatsen in Nederland waar deze prachtige vlinder nog voorkomt.

Op pad in de Weerribben

In het moerasgebied zijn diverse voorzieningen zoals aanlegplaatsen en infopanelen te vinden. Er is echter wel een zoneringsstelsel aangebracht. Bepaalde delen van het gebied zijn als rustgebied aangemerkt en zijn niet toegankelijk: de petgaten zijn daar afgesloten voor alle vaartuigen. Om ook in de rest van het gebied de rust zo veel mogelijk te bewaren, is het varen in de Weerribben alleen toegestaan met roeiboten, kano's en fluisterboten. Laatstgenoemde zijn geruisloze, door accu's aangedreven, motorboten.

Als men libellen wil kijken in de Weerribben kan dat het beste vanuit de kano of vanuit een fluisterboot. Botenhuur is zowel mogelijk aan de westzijde (in Ossenzijl) als aan de oostzijde van het natuurgebied (in Kalenberg, waar de huurprijzen lager liggen). Canadese kano's (voor 2-3 personen) kosten gemiddeld € 3,50 per uur en € 17,50 per dag; de huurprijs voor een fluisterboot (voor 5-6 personen) bedraagt circa € 7,50 per uur en € 40,00 per dag. Bij het huren van een boot wordt een overzichtelijk plattegrondje met vaarroutes meegegeven

waarop ook alle aanlegsteigers staan aangegeven. Deze uitstapplaatsen zijn niet alleen op de kaart, maar ook in het veld genummerd. Interessante plaatsen om aan land te gaan zijn bijvoorbeeld de steigers 3 en 12. Houd er echter rekening mee dat het achterland niet vrij toegankelijk is.

Wanneer men slechts weinig tijd tot de beschikking heeft of om een andere reden het water niet op wil, kan ook wandelend een goede indruk verkregen worden van de libellenbevolking van de Weerribben. Het 'natuurpad' bij het bezoekerscentrum 'De Weerribben' van Staatsbosbeheer is dan aan te bevelen, onder meer omdat hier de Gevlekte glanslibel en de Gevlekte witsnuitlibel vliegen, op sommige plaatsen pal naast het pad. Dit bezoekerscentrum is direct ten zuidoosten van Ossenzijl gelegen. Naast een permanente en een wisselende expositie, is hier ook een videofilm over dit bijzondere gebied te bekijken. Vanaf de parkeerplaats staat de wandelroute naar het natuurpad aangegeven. De totale lengte van deze wandeling vanaf dit punt is ongeveer vier kilometer. De wandelroute voert langs een soort 'Weerribben in het klein' en toont alle kenmerkende natuurwaarden van open water, riet, hooilanden tot moerasbos.

Overigens is het goed om te weten dat er nog slechts weinig bekend is over het voorkomen van de Gevlekte glanslibel in de Weerribben. De ware natuurliefhebbers worden daarom bij deze uitgedaagd om alle waarnemingen van deze soort door te geven. Daarbij zijn we met name geïnteresseerd in het voortplantingsgedrag: waar worden tandems of eiafzettende dieren gezien. Naar de levenswijze van de Noordse winterjuffer vindt momenteel een uitgebreid onderzoek plaats. Daartoe worden dieren individueel gemerkt om dispersie, overwintering en plaatstrouw in kaart te brengen. Hierbij roepen we eenieder op om waarnemingen van gemerkte winterjuffers bij ons te melden.

Hoe kom ik er?

Vanaf de A50 gaat u iets ten noorden van Emmeloord de N351 op en u houdt die aan tot afslag Kuinre waar u richting Ossenzijl kiest. Vanaf de A32 Meppel - Leeuwarden kunt u bij Steenwijk-Noord de weg af en langs plaatsjes als Paasloo naar Ossenzijl. Ook kunt u ten noorden van Wolvega de N351 richting

Foto's: A.E. van der Heijden

De Glassnijder (boven) en de Gevlekte witsnuitlibel (onder) zijn twee typische soorten van de Weerribben die vooral in mei en juni kunnen worden waargenomen.

Emmeloord nemen, waarna u afslaat richting Spanga en Ossenzijl. Wie de Weerribben met het openbaar vervoer wil bereiken, dient via NS-station Steenwijk te reizen. Ter plaatse kan een fiets gehuurd worden, of kan de reis per treintaxi vervolgd worden richting Ossenzijl of Kalenberg. B(uurtb)ussen gaan er niet of nauwelijks naar beide plaatsen.

*Karin Uilhoorn
Zvette 66
8446 MK Heerenveen
uilhoorn@tip.nl*

*Evert Ruiter
C. Houtmanstraat 10
8023 EA Zwolle
e.j.ruiter@planet.nl*